

STRUKTURA PŁAC W PRZEMYŚLE SPÓŁDZIELCZOŚCI PRACY

1. Uwagi metodyczne i charakterystyka źródeł. W polskim piśmiennictwie ekonomicznym coraz częściej w ostatnim okresie pojawiają się opracowania na temat struktury płac¹. Stanowią one analizę materiału statystycznego i dotyczą badania płac nominalnych. Punktem wyjściowym dla przeprowadzonych badań jest 1956 rok. Niemniej jednak ze względu na konieczność uchwycenia zmian oraz tendencji rozwojowych uwzględniono również lata 1957 i 1958 i stąd przeprowadzona analiza ma cechy analizy dynamiki.

Dane dotyczące przemysłu spółdzielczości pracy zestawiono zgodnie ze sprawozdawczością Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy w Warszawie². Natomiast wszelkie inne materiały zestawiono na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego³.

Przedstawione liczby dotyczące analizowanego okresu odnoszą się do miesiąca września. Wiadomo natomiast, że zarówno zatrudnienie, jak i fundusz płac stanowią elementy ściśle ze sobą powiązane i ulegające stałym wahaniom. Z tych względów wybór okresu czasu dla analizy, w której przedmiotem badania jest zatrudnienie i zarobki, nie jest obojętny. W przemyśle spółdzielczości pracy miesiąc wrzesień, podobnie jak w całym przemyśle, stanowi okres względnej stabilizacji zatrudnienia. Również fundusz płac w tym miesiącu należy raczej do przeciętnych. Stąd też wybór tego miesiąca z punktu widzenia potrzeb badawczych w skali całej gospo-

¹ M. Wajs, *Polityka płac i jej wpływ na wzrost wydajności pracy*, Warszawa 1957; M. Nasiłkowski, *Zmiany w strukturze płac w Polsce w latach 1949—1956*, „*Ekonomista*” 1958, nr 3, s. 578—598; W. Krencik, *Struktura płac na przykładzie przemysłu wełnianego*, Studia Ekonomiczne 1959, nr 1, s. 21—54; S. Smoliński, *Płace w drobnym przemyśle państwowym*, Poznań 1959.

² Odnosi się do tabel: 1, 2, 3, 5, 15 i 17.

³ Odnosi się do tabel: 10 i 12.

darki można uznać i dla przemysłu spółdzielczości pracy za nie mogący budzić zastrzeżeń.

Technika zbierania materiału statystycznego polegała na opracowaniu danych liczbowych zawartych w obowiązującym formularzu sprawozdawczym⁴ (por. tabela 1).

Tabela 1

Stosunek pracowników objętych badaniem do średniego zatrudnienia w przemyśle CZSP⁵

Lp.	Lata	Zatrudnienie w przemyśle CZSP	Pracownicy objęci badaniem	%
1	1956	274 605	265 980	96,8
2	1957	268 542	186 871	69,5
3	1958	275 466	197 265	71,6

Reprezentacja zbiorowości statystycznej jest dostateczną, aby można wnioskować co do wszystkich zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy bez większych uchybień.

Reasumując, należy zwrócić uwagę, że celem naszym nie jest badanie dynamiki płac realnych, lecz nominalnych, różnych grup zatrudnionych. Podstawę badania, jak zaznaczono, stanowią zarobki brutto w miesiącu wrześniu 1956, 1957 i 1958 r. Analiza kształtowania się struktury zarobków dotyczy tylko tych pracowników, którzy w badanym okresie byli zatrudnieni w pełnym wymiarze godzin, a więc otrzymali wynagrodzenie za cały miesiąc. Przez zarobek miesięczny natomiast rozumie się wszystkie składniki wynagrodzenia objęte osobowym funduszem płac.

⁴ Formularz sprawozdawczy Z-20, obowiązujący w 1956 r. zawiera 13 przedziałów klasowych, ujętych w szczegółowej tablicy uwzględniającej podział pracowników pełnozatrudnionych na umysłowych i fizycznych według miesięcznego zarobku brutto. Dane natomiast wynikające z formularza Z-20 dotyczące lat 1957 i 1958 ugrupowane są według 24 przedziałów klasowych i obok podziału pełnozatrudnionych na pracowników fizycznych i umysłowych zawierają również podział na mężczyzn i kobiety. Zmiany w układzie przedziałów klasowych na przestrzeni lat 1956–1958 spowodowały konieczność ujednolicenia układu tablic dla poszczególnych lat zgodnie z układem formularza obowiązującym w 1956 r. Nie zaniechano jednak analizy za lata 1957–1958 w oparciu o dane w układzie obowiązującym w tym okresie.

⁵ Dane dotyczące zatrudnienia w przemyśle CZSP zestawiono na podstawie *Sprawozdań Zarządu CZSP za lata 1957–1958*, Warszawa 1959, s. 235.

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych
w przemyśle Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy z uwzględnieniem układu organizacyjnego

Lp.	Zarobek miesięczny brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w miesiącu wrześniu																				
		1956							1957							1958						
		CZSP ^b ogółem	WZSP ^c	w tym		KZSP ^d	w tym		CZSP ogółem	WZSP	w tym		KZSP	w tym		CZSP ogółem	WZSP	w tym		KZSP	w tym	
				fizyczni	umy- słowi		fizyczni	umy- słowi			fizyczni	umy- słowi		fizyczni	umy- słowi			fizyczni	umy- słowi			
1	Ogółem	265,980	226,428	193,050	33 338	39 552	33 505	6 047	186 871	157 017	134 704	22 313	29 853	25 892	3 962	197 265	156 124	130 929	25 195	41 141	34 618	6 523
		w liczbach bezwzględnych																				
2		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
3	do 500	10,6	11,6	13,3	1,3	4,7	5,5	0,6	7,3	8,0	9,3	0,9	3,1	3,5	0,6	4,7	5,2	6,1	0,5	3,0	3,5	0,1
4	501— 600	6,9	7,4	8,6	0,9	4,0	4,7	0,4	4,3	4,7	5,4	0,6	2,3	2,6	0,4	3,1	3,5	4,1	0,3	1,6	1,9	0,1
5	601— 700	7,7	8,2	8,7	4,9	5,1	5,6	2,4	4,8	5,1	5,7	1,3	3,1	3,5	0,5	3,3	3,7	4,3	0,6	1,8	2,1	0,3
6	701— 800	8,5	8,8	9,2	6,5	6,8	7,3	4,0	5,7	5,9	6,6	1,6	4,5	5,0	0,7	4,2	4,6	5,4	0,7	2,6	3,1	0,2
7	801— 900	8,5	8,7	9,2	6,3	7,6	8,1	4,8	6,2	6,4	7,1	2,4	5,1	5,7	1,0	4,6	5,0	5,8	1,0	3,2	3,8	0,3
8	901—1000	8,7	8,8	8,6	10,3	8,4	8,3	8,9	6,9	7,1	7,6	4,3	5,8	6,4	1,8	5,3	5,5	6,2	2,0	4,3	4,9	0,8
9	1001—1200	14,8	14,6	12,9	24,1	15,9	14,8	21,8	13,7	13,9	14,0	13,3	13,1	14,2	6,4	11,4	11,8	12,9	6,1	10,1	11,5	2,6
10	1201—1500	15,3	14,5	12,7	25,5	19,4	17,6	29,2	17,2	16,9	16,4	20,3	18,4	19,2	13,4	16,6	16,8	16,7	17,2	16,0	16,9	11,0
11	1501—2000	12,0	11,1	10,3	15,7	17,1	16,6	20,0	19,1	18,3	16,2	31,0	23,3	21,4	35,5	22,6	21,9	19,5	34,1	24,9	23,5	32,4
12	2001—2500	4,3	4,0	3,9	3,8	6,6	6,7	5,5	8,2	7,7	6,6	13,4	11,4	10,3	18,9	12,4	11,6	10,0	20,0	15,5	13,5	26,2
13	2501—3000	1,6	1,4	1,6	0,5	2,7	2,9	1,4	3,9	3,7	2,9	7,9	5,5	4,6	11,1	6,4	5,9	4,8	11,3	8,4	7,5	13,6
14	3001—5000	1,0	0,9	1,0	0,2	1,5	1,6	1,0	2,6	2,2	2,1	2,9	4,2	3,5	9,1	5,0	4,3	3,9	6,1	7,8	6,9	12,3
15	5001 i więcej	0,1	0,0 ^a	0,0 ^a	0,0 ^a	0,2	0,3	0,0 ^a	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,6	0,4	0,2	0,3	0,1	0,8	0,9	0,1

a 0,0 oznacza, że zatrudnienie w przedziale klasowym występuje, lecz liczba jest zbyt mała i nie może być ujęta w tabeli.

b Centralny Związek Spółdzielczości Pracy.

c Wojewódzkie Związki Spółdzielczości Pracy.

d Krajowe Związki Spółdzielczości Pracy.

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych
w przemyśle Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy

Lp.	Zarobek miesięczny brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w m-cu wrześniu										
		1956				1957				1958		
		CZSP Ogółem	w tym		CZSP ogółem	w tym		CZSP ogółem	w tym		CZSP ogółem	fiz.
fiz.	umysł.		fiz.	umysł.		fiz.	umysł.					
1	Ogółem	265 990	226 595	39 395	186 871	160 596	26 275	197 265	165 547	31 718		
					w liczbach bezwzględnych							
					w odsetkach							
2	do 500	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
3	501—600	10,6	12,2	1,2	7,3	8,3	0,9	4,7	5,6	5,6	0,5	0,5
4	601—700	6,9	7,9	0,9	4,3	4,9	0,6	3,1	3,6	3,6	0,3	0,3
5	701—800	7,7	8,2	4,5	4,8	5,4	1,2	3,3	3,9	3,9	0,5	0,5
6	801—900	8,5	8,9	6,1	5,7	6,4	1,5	4,2	4,9	4,9	0,6	0,6
7	901—1000	8,5	8,9	6,0	6,2	6,9	2,2	4,6	5,4	5,4	0,8	0,8
8	1001—1200	8,7	8,5	10,0	6,9	7,4	3,9	5,3	5,9	5,9	1,7	1,7
9	1201—1500	14,8	13,3	23,8	13,7	13,9	12,2	11,4	12,6	12,6	5,4	5,4
10	1501—2000	15,3	13,4	26,0	17,2	16,9	19,2	16,6	16,8	16,8	15,9	15,9
11	2001—2500	12,0	11,3	16,4	19,1	17,1	31,6	22,6	20,3	20,3	33,8	33,8
12	2501—3000	4,3	4,4	4,1	8,2	7,1	14,3	12,4	10,7	10,7	21,3	21,3
13	3001—5000	1,6	1,8	0,7	3,9	3,2	8,4	6,4	5,4	5,4	11,8	11,8
14	5001 i więcej	1,0	1,1	0,3	2,6	2,4	3,9	5,0	4,5	4,5	7,3	7,3
		0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,4	0,4	0,4	0,1	0,1

2. Zmiany struktury płac w przemyśle spółdzielczości pracy w latach 1956—1958. Analizę struktury płac za okres 1956—1958 rozpoczniemy od zbadania, jak się ona kształtowała w miesiącu wrześniu 1956 r. W tym celu wykorzystamy dane zawarte w tabeli 2 i 3. Z danych zawartych w tej tabeli w kolumnie CZSP można zestawić strukturę zatrudnionych według grup zarobkowych, uwzględniając przedziały klasowe, jak to przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Zatrudnieni w przemyśle CZSP w 1956 r.
według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych
1	500—1000	50,9
2	1000—1500	30,1
3	1500—2000	12,0
4	2000—3000	5,9
5	3000 i więcej	1,1

I tak 50,9% zatrudnionych obejmuje przedział klasowy o płacach niższych. Płace natomiast powyżej 1000 zł otrzymywało 49,1% zatrudnionych, przy czym zdecydowany odsetek zatrudnionych otrzymywał płacę miesięczną w granicach 1000 zł. Z tablicy 3 wynika również, że odsetek zatrudnionych w przedziałach klasowych od 1500 zł wzwyż wyraźnie maleje i nie przekracza 19% zatrudnionych.

Podobnie kształtowała się struktura płac w Wojewódzkich Związkach Spółdzielni Pracy. Pewne odchylenia wykazuje struktura płac w Krajowych Związkach Spółdzielni Pracy. I tak, przedział klasowy 500—1000 zawiera około 37% zatrudnionych, natomiast przedział 1000—1500 ponad 35% zatrudnionych, wszystkie pozostałe przedziały klasowe — ponad 28% zatrudnionych.

Oczywiście, rozważania nasze mają charakter bardzo ogólny. Wynika to stąd, że zastosowana skala płac ma przedziały klasowe o nierównej wartości. Dla szczegółowszej analizy byłoby celowe zastosowanie skali płac o odpowiednio małych przedziałach klasowych, np. jednakowej wartości 100 złotych. Przy zastosowaniu takiej skali płac obserwacja tendencji spadkowej w zależności od przesuwania się ku przedziałom klasowym grupujących wyższe płace byłaby bardziej ostra.

Interesująco przedstawia się również struktura zatrudnionych według grup zarobkowych w Wojewódzkich Związkach Spółdzielń Pracy, przy uwzględnieniu podziału pracowników na fizycznych i umysłowych (por. tabele 2 i 3). Okazuje się bowiem, że ponad 57% ogółu zatrudnionych w Wojewódzkich Związkach Spółdzielń Pracy otrzymuje wynagrodzenie od 500 do 1000 zł. Przedział klasowy 1000—1500 grupuje tylko 25,6% zatrudnionych, zaś w przedziale 1800—3000 znajduje się już tylko 15,8% pracowników fizycznych. Pozostała grupa stanowiąca 1% zatrudnionych zarabia 3000—5000 i więcej tysięcy złotych.

Zgoła inaczej natomiast kształtują się odpowiednie dane dotyczące pracowników umysłowych. I tak, ponad 30% pracowników umysłowych znajduje się w przedziale 500—1000, a w przedziale 1000—1500 około 50% i w przedziale klasowym 1500—3000 równo 20% zatrudnionych. Reszta pracowników umysłowych znajdująca się w przedziale klasowym 3000—5000 i więcej złotych stanowi około 0,2% ogółu zatrudnionych. Przeprowadzona analiza byłaby niepełna, gdyby nie zwrócono uwagi na fakt, że grupa pracowników fizycznych znajdująca się w przedziale klasowym do 500 zł jest stosunkowo duża (13,3%) w porównaniu z grupą pracowników umysłowych (1,3%).

Odwrotnie natomiast przedstawia się zagadnienie gdy chodzi o zarobki przekraczające 5000 złotych. Tu grupa pracowników fizycznych wynosi 162 osoby, natomiast umysłowych tylko 1.

W Krajowych Związkach Spółdzielń Pracy analogiczną strukturę zatrudnionych według grup zarobkowych z podziałem na pracowników fizycznych i umysłowych przedstawia tabela 2. I tak, przedział klasowy 500—1000 grupuje 39,5% zatrudnionych, gdy tymczasem pracowników umysłowych tylko 21,1%. W następnym przedziale, obejmującym zatrudnionych o zarobkach 1000—1500 złotych, znajduje się 52,4% fizycznych i 51% umysłowych pracowników. Znaczny odsetek zatrudnionych prezentuje następny przedział, obejmujący zarobki 1500—2000, gdzie przypada ponad 16% fizycznych i 20% umysłowych pracowników. Analogiczne liczby dla pozostałych przedziałów przedstawiają ponad 11% fizycznych i około 8% umysłowych.

Z przeprowadzonej analizy struktury płac w 1956 r. w przemyśle spółdzielczości pracy wynika niedwuznacznie, że mimo pewnych odchyień w poszczególnych układach organizacyjnych, znakomita większość pracowników była wynagradzana w granicach od 500 do

1500 złotych. W odsetkach odpowiednie liczby przedstawiają się następująco: CZSP — 81%, WZSP — 82,6% i KZSP — 71,9%. Pewne zróżnicowanie przedstawionego stanu faktycznego występuje, jeżeli analizuje się odpowiednie liczby w układzie organizacyjnym, tj. dla WZSP i KZSP oddzielnie, z uwzględnieniem podziału na pracowników fizycznych i umysłowych.

Dalsza analiza zmierzać będzie do uchwycenia zmian w strukturze płac zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy na przestrzeni lat 1956—1958. Zależy nam zatem na analizie dynamiki struktury zarobków, a więc na badaniu umożliwiającym ustalenie zmian i tendencji rozwojowych zachodzących w badanej zbiorowości statystycznej.

Podstawę rozważań stanowią dane zawarte w tabeli 2 i 3. Dotyczą one trzech kolejnych lat i umożliwiają ustalenie istotnych zmian w strukturze płac. Zmiany te wyrażają się przede wszystkim w widocznym przesunięciu odsetka zatrudnionych z grup nisko zarabiających do grup wyżej zarabiających. I tak, jeśli we wrześniu 1956 r. w grupie zarabiających do 500 zł było 10,6% ogółu zatrudnionych w przemyśle CZSP, to w tym samym miesiącu 1957 r. 7,3%, a w 1958 r. już tylko 4,7%. Tendencja ta występuje również, jeśli uwzględnimy zatrudnionych przypadających w latach 1956—1958 na przedział klasowy 500—1000 złotych. Interesujące nas wskaźniki procentowe kształtują się następująco: w 1956 r. było w tej grupie 50,9% zatrudnionych, zaś w 1957 r. już tylko 35,2%, a w 1958 r. około połowy w stosunku do 1956 r., tj. tylko 25,2% ogółu pracowników zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy. Równocześnie z przedstawioną tendencją ma miejsce wzrost odsetka zatrudnionych przypadających na przedział klasowy 1001—2500 złotych. Przyjmując za punkt wyjścia rok 1956, zauważamy, że interesujący nas przedział klasowy obejmuje w 1956 r. tylko 46,4%, zaś w 1957 r. 58,2%, a w 1958 r. już 63,0% ogółu zatrudnionych.

W badanym okresie nastąpił również zdecydowany wzrost udziału pracowników pobierających płace wyższe, tj. stanowiące przedział klasowy 2501—5000 i więcej złotych. Interesujący nas wskaźnik w 1956 roku wynosi 2,7%, zaś w 1957 roku już 6,6% oraz w 1958 roku już 11,8%.

Z przeprowadzonej analizy wynika jasno ogólna tendencja rozwoju zmian w strukturze płac, wyrażająca się w przesuwaniu odsetka zatrudnionych w kierunku płac wyższych. Niezależnie jednak

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych
w przemyśle Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy w 1957 r.

Lp.	Zarobki miesięczne brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w miesiącu wrześniu								
		1957								
		CZSP ogółem	w tym		WZSP	w tym		KZSP	w tym	
			fiz.	umysł.		fiz.	umysł.		fiz.	umysł.
w liczbach bezwzględnych										
1	Ogółem	186 871	160 596	26 275	157 017	134 704	22 313	29 854	25 892	3 962
w odsetkach										
		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2	do 500	7,3	8,3	0,9	8,1	9,2	0,9	3,1	3,5	0,6
3	501— 600	4,3	4,9	0,6	4,7	5,4	0,6	2,3	2,5	0,4
4	601— 700	4,8	5,3	1,1	5,1	5,7	1,3	3,1	3,5	0,6
5	701— 800	5,7	6,4	1,5	5,9	6,6	1,6	4,5	5,0	0,7
6	801— 900	6,2	6,8	2,2	6,4	7,1	2,4	5,1	5,7	1,0
7	901—1000	6,9	7,4	4,0	7,1	7,6	4,3	5,8	6,4	1,8
8	1001—1100	6,6	6,9	4,2	6,7	7,0	4,8	6,2	6,9	1,8
9	1101—1200	7,1	7,0	7,9	7,2	6,9	8,6	6,9	7,3	4,7
10	1201—1300	6,1	6,2	5,3	6,0	6,1	5,7	6,4	6,9	2,6
11	1301—1400	5,9	5,6	7,6	5,8	5,5	7,9	6,3	6,3	5,8
12	1401—1500	5,2	5,0	6,4	5,1	4,9	6,7	5,8	5,9	5,0
13	1501—1600	5,1	4,3	9,8	4,9	4,1	9,9	5,6	5,2	8,8
14	1601—1700	4,3	3,8	7,2	4,1	3,6	7,1	5,2	4,8	7,8
15	1701—1800	3,6	3,4	4,3	3,4	3,3	4,0	4,7	4,5	6,1
16	1801—1900	3,1	2,7	5,6	3,0	2,6	5,3	3,8	3,4	7,0
17	1901—2000	3,1	2,8	4,7	2,9	2,7	4,6	3,9	3,7	5,7
18	2001—2200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	2201—2500	8,2	7,2	14,3	7,6	6,6	13,4	11,4	10,3	18,9
20	2501—3000	3,9	3,2	8,4	3,6	2,9	7,9	5,5	4,6	11,1
21	3001—3500	1,6	1,7	2,9	1,4	1,2	2,4	2,5	2,0	5,7
22	3501—4000	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	1,0	0,9	1,7
23	4001—4500	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,5	0,4	1,3
24	4501—5000	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2	0,2	0,4
25	5001 i więcej	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,6

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych
w przemyśle Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy w 1958 r.

Lp.	Zarobki miesięczne brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w miesiącu wrześniu								
		1958								
		CZSP ogółem	w tym		WZSP	w tym		KZSP	w tym	
fiz.	umysł.		fiz.	umysł.		fiz.	umysł.			
w liczbach bezwzględnych										
1	Ogółem	197 265	165 547	31 718	156 124	130 929	25 195	41 141	34 618	6 523
w odsetkach										
		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2	do 500	4,7	5,6	0,5	5,3	6,1	0,5	2,9	3,5	0,1
3	501— 600	3,1	3,6	0,3	3,6	4,1	0,3	1,6	1,9	0,1
4	601— 700	3,3	3,9	0,5	3,7	4,3	0,6	1,8	2,1	0,3
5	701— 800	4,2	4,9	0,6	4,7	5,4	0,7	2,6	3,1	0,2
6	801— 900	4,7	5,4	0,8	5,1	5,8	1,0	3,3	3,8	0,3
7	901—1000	5,3	6,0	1,7	5,6	6,2	2,0	4,3	4,9	0,8
8	1001—1100	5,5	6,2	2,3	5,7	6,3	2,6	4,6	5,7	1,0
9	1101—1200	5,9	6,4	3,1	6,2	6,5	3,5	5,2	5,9	1,6
10	1201—1300	5,6	5,8	4,2	5,7	5,9	4,7	5,2	5,7	2,4
11	1301—1400	5,6	5,7	5,3	5,7	5,9	5,8	5,4	5,8	3,3
12	1401—1500	5,4	5,3	6,4	5,5	5,2	6,7	5,4	5,4	5,3
13	1501—1600	5,1	4,9	5,7	5,1	4,9	6,1	5,1	5,3	4,2
14	1601—1700	4,8	4,3	7,1	4,7	4,2	7,4	4,9	4,7	5,9
15	1701—1800	4,5	3,9	7,7	4,4	3,7	7,6	4,9	4,4	8,0
16	1801—1900	4,1	3,6	6,9	3,9	3,4	6,7	5,0	4,6	7,4
17	1901—2000	4,0	3,6	6,4	3,8	3,3	6,3	4,9	4,3	6,8
18	2001—2200	5,8	5,0	10,4	5,5	4,7	10,0	7,3	6,2	12,3
19	2201—2500	6,6	5,7	10,9	6,1	5,3	10,1	8,3	7,3	13,9
20	2501—3000	6,4	5,3	11,8	5,3	4,8	11,3	3,4	7,4	13,6
21	3001—3500	2,8	2,4	4,7	2,4	2,1	4,1	4,1	3,5	7,2
22	3501—4000	4,3	1,2	1,8	1,1	1,0	1,4	2,2	3,1	3,1
23	3501—4500	0,6	0,6	0,7	0,5	0,6	0,4	1,0	0,8	1,6
24	4501—5000	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3	0,1	0,5	0,5	0,5
25	5001 i więcej	0,4	0,4	0,1	0,2	0,3	0,1	0,8	0,9	0,1

od powyższego nasuwa się również uwaga, że największe i jednocześnie najbardziej korzystne przesunięcia miały miejsce w 1958 r.

Wskazane ogólne tendencje rozwoju struktury płac znajdują potwierdzenie, gdyby je odnieść do odpowiednich liczb dotyczących Wojewódzkich i Krajowych Związków Spółdzielń Pracy. Odpowiedni materiał statystyczny przedstawia tabela 2.

Bardziej szczegółowy materiał statystyczny dla lat 1957 i 1958 przedstawiają tabele 5 i 6. Dane w nich zawarte umożliwiają dokładną analizę zmian w strukturze płac pracowników pełnozatrudnionych w przemyśle Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy oraz w Wojewódzkich i Krajowych Związkach Spółdzielń Pracy, z uwzględnieniem podziału zatrudnionych na fizycznych i umysłowych. Możliwość dokładniejszego badania zawdzięczamy zwiększonej ilości przedziałów klasowych wartości 100 złotych szczególnie o ile chodzi o pracowników, których zarobki odpowiadają przedziałowi klasowemu 1001—2500. W związku z tym można, komasując niektóre przedziały klasowe, ustalić ich układ (tabela 7).

Tabela 7

Zatrudnieni w przemyśle CZSP w latach 1957 i 1958
według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych					
		1957			1958		
		Razem	w tym		Razem	w tym	
fiz.	umysł.		fiz.	umysł.			
1	1001—1400	25,7	25,7	25,0	22,6	24,1	14,9
2	1401—1600	10,3	9,3	16,2	10,5	10,2	12,1
3	1601—1800	7,9	7,2	11,5	9,3	8,2	14,8
4	1801—2000	6,2	5,5	10,3	8,1	7,2	13,3
5	2001—2200	—	—	—	5,8	5,0	10,4
6	2201—2500	8,2	7,2	14,3	6,6	5,7	10,9
		58,3	54,9	77,3	62,9	60,4	76,4

Dalsze możliwości badania uzyskać można dokonując podobnego ugrupowania danych statystycznych zawartych w tabelach 5 i 6, lecz tylko w odniesieniu do pracowników zatrudnionych w przemyśle Wojewódzkich i Krajowych Związków Spółdzielń Pracy (por. tabelę 8 i 9).

Tabela

Zatrudnieni w przemyśle WZSP i KZSP w 1957 roku
według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych					
		WZSP			KZSP		
		Razem	w tym		Razem	w tym	
fiz.	umysł.		fiz.	umysł.			
1	1001—1400	25,7	25,5	27,0	25,8	27,4	14,9
2	1401—1600	10,0	9,0	16,6	11,4	11,1	13,8
3	1601—1800	7,5	6,9	11,1	9,9	9,3	13,0
4	1801—2000	5,9	5,3	9,9	7,7	7,1	12,7
5	2001—2200	—	—	—	—	—	—
6	2201—2500	7,6	6,6	13,4	11,4	10,3	18,9
		56,7	53,3	78,0	66,2	65,2	74,2

Tabela 9

Zatrudnieni w przemyśle WZSP i KZSP w 1958 r.
według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych					
		WZSP			KZSP		
		Razem	w tym		Razem	w tym	
fiz.	umysł.		fiz.	umysł.			
1	1001—1400	23,3	24,3	16,6	20,7	23,1	8,3
2	1401—1600	10,6	10,1	12,8	10,5	10,7	9,5
3	1601—1800	9,1	7,9	15,0	9,8	9,1	13,9
4	1801—2000	7,7	6,7	13,0	9,9	9,1	14,2
5	2001—2200	5,5	4,7	10,0	7,3	6,2	12,3
6	2201—2500	6,1	5,3	10,1	8,3	7,3	13,9
		62,3	59,0	77,5	66,5	65,5	72,1

Z tabeli 8 i 9 wynika, że w przedziale klasowym 1001—2500 znajduje się większy odsetek pracowników umysłowych niż fizycznych. Ogólna tendencja natomiast, wyraża się w tym, że przeważający odsetek zatrudnionych był zgrupowany w przedziałach o płacach niższych. Dotyczy to zarówno pracowników fizycznych, jak i umysłowych. Pracownicy umysłowi w poszczególnych przedziałach klasowych zarówno w 1957 i 1958 r. stanowią prawie z reguły większy odsetek zatrudnionych w zestawieniu z pracownikami fizycznymi.

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych
w przemyśle Komitetu Drobnej Wytwórczości

Lp.	Zarobki miesięczne brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w miesiącu wrześniu									
		1956			1957			1958			
		Ogółem	w tym fiz.	umysł.	Ogółem	w tym fiz.	umysł.	Ogółem	w tym fiz.	umysł.	
1	Ogółem	175 374	148 005	27 369	128 092	106 637	21 455	85 420	69 716	15 704	
w liczbach bezwzględnych											
w odsetkach											
2	do 500	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
3	501—600	1,2	1,3	0,1	1,5	1,8	0,1	0,8	0,9	0,1	
4	601—700	3,9	4,6	0,4	3,3	3,9	1,1	2,3	2,8	0,1	
5	701—800	5,2	5,7	2,5	3,5	4,2	0,2	2,4	2,8	0,2	
6	801—900	7,0	7,5	4,5	4,8	5,6	0,8	3,3	4,0	0,2	
7	901—1000	8,6	8,9	6,8	6,2	6,9	2,2	4,6	5,5	0,7	
8	1001—1200	9,8	10,1	8,3	6,9	7,7	3,4	5,5	6,4	1,8	
9	1201—1500	18,1	18,4	16,2	15,7	16,5	11,2	13,5	14,9	7,2	
10	1501—2000	20,3	19,4	25,4	21,7	20,7	26,7	21,5	21,5	21,8	
11	2001—2500	17,6	16,1	25,4	22,4	20,3	32,2	26,6	23,6	39,4	
12	2501—3000	5,9	5,7	7,5	8,7	7,8	13,0	12,2	10,8	18,3	
13	3001—5000	1,7	1,6	2,1	3,3	2,9	5,1	4,5	4,3	6,1	
14	5001 i więcej	0,7	0,7	0,8	1,9	1,7	4,0	2,7	2,4	4,1	
		0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	

Zjawisko podobne w zakresie kształtowania się struktury płac przedstawia tabela 10. Wynika stąd, że nie tylko przemysł spółdzielczy charakteryzuje się opisaną dynamiką rozwoju struktury płac. Podobne cechy wykazuje również przemysł państwowy podległy Komitetowi Drobnej Wytwórczości, z tym, że pewne elementy przeprowadzonej już analizy w tym przemyśle są bardziej widoczne. Dla lepszego ich uwidocznienia dokonamy przegrupowania materiału statystycznego (tabela 11) zawartego w omawianej tabeli.

Tabela 11

Zatrudnieni w państwowym przemyśle drobnym w latach 1956—1958 według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych					
		1956		1957		1958	
		fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.
1	500—1000	38,1	22,6	30,1	7,8	22,4	3,1
2	1001—1500	37,8	41,6	37,2	37,9	36,4	29,0
3	1501—2000	16,1	25,4	20,3	32,2	23,6	39,4
4	2001—2500	5,7	7,5	7,8	13,0	10,8	18,3
5	2501—5000	2,3	2,9	4,6	9,1	6,8	10,2
		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Przedstawiony rozkład zatrudnionych według grup zarobkowych jest szczególnie charakterystyczny. Wskazuje on bowiem, że tendencja grupowania się zatrudnionych w coraz to wyższych wartościowo przedziałach Masowych jest wyraźna. Występuje ona szczególnie ostro w grupie pracowników umysłowych. W tej właśnie grupie zatrudnienia jest szczególnie widoczny na przestrzeni analizowanego okresu spadek odsetka zatrudnionych o najniższych zarobkach, przy jednoczesnym wzroście odsetka zatrudnionych o płacach najwyższych.

Dalszy etap analizy dotyczy zbadania, o ile tendencje w rozwoju struktury płac w przemyśle spółdzielczości pracy znajdują swoje odzwierciedlenie w całej gospodarce uspołecznionej i w przemyśle uspołecznionym. Wprawdzie nie rozporządzamy pełnym materiałem statystycznym dotyczącym badanego okresu, jednak na podstawie danych dotyczących 1956 i 1957 r. można będzie ustalić pewne cechy charakterystyczne dla interesującego nas zagadnienia. Na podstawie danych z tabeli 12 połączymy niektóre przedziały klasowe w niej zawarte.

Struktura zarobków pracowników pełnozatrudnionych w gospodarce
i przemyśle uspołecznionym

Lp.	Zarobki miesięczne brutto w złotych	Pracownicy pełnozatrudnieni w miesiącu wrześniu											
		Gospodarka uspołeczniona					Przemysł uspołeczniony						
		1956 ^a		1957 ^b		1956 ^a		1957 ^b		1956 ^a		1957 ^b	
		fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.
1	Ogółem	4058,9	2100,3	—	—	—	—	2054,5	449,2	—	—	—	
liczby bezwzględne													
odsetki													
2	do 500	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
3	501—600	4,6	0,9	3,4	0,8	2,4	0,3	1,6	0,2	1,6	0,2	0,2	
4	601—700	6,3	2,9	4,8	1,9	3,3	0,7	2,2	0,2	2,2	0,2	0,2	
5	701—800	7,0	6,4	4,7	4,2	4,5	2,5	2,7	0,4	2,7	0,4	0,4	
6	801—900	8,5	8,3	8,1	5,8	6,3	4,1	3,9	1,0	3,9	1,0	1,0	
7	901—1000	9,2	9,4	6,8	7,3	8,1	5,3	5,4	1,9	5,4	1,9	1,9	
8	1001—1200	9,4	10,0	7,5	7,2	9,4	7,1	6,6	3,1	6,6	3,1	3,1	
9	1201—1500	15,6	17,4	15,4	15,6	17,6	15,7	14,9	9,9	14,9	9,9	9,9	
10	1501—2000	16,4	18,2	18,0	19,4	19,9	21,5	19,8	19,7	19,8	19,7	19,7	
11	2001—2500	13,6	15,5	16,0	20,4	16,7	22,2	21,7	28,5	21,7	28,5	28,5	
12	2501—3000	5,5	6,1	8,1	9,1	6,7	10,6	10,9	16,8	10,9	16,8	16,8	
13	3001—5000	2,2	2,5	3,7	4,3	2,7	4,8	5,2	8,8	5,2	8,8	8,8	
14	5001 i więcej	1,5	2,2	3,2	3,5	2,2	4,5	4,8	8,0	4,5	8,0	8,0	
		0,2	0,2	0,3	0,5	0,2	0,7	0,3	1,5	0,7	0,3	1,5	

a Rocznik Statystyczny 1957, s. 276—279

b Rocznik Statystyczny 1958, s. 322—325.

Tabela 13

Zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej i w przemyśle uspołecznionym w 1956 i 1957 r. według wysokości zarobków brutto

Lp.	Zarobki	Odsetek zatrudnionych							
		gospodarka uspołeczniona				przemysł uspołeczniony			
		1956		1957		1956		1957	
		fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.	fiz.	umysł.
1	do 500	4,6	0,9	3,4	0,8	2,4	0,3	1,6	0,2
2	501—1000	40,4	37,0	31,9	26,4	31,6	19,7	20,8	6,6
3	1001—1500	32,0	35,6	33,4	35,0	37,5	37,2	34,7	29,6
4	1501—2000	13,6	15,5	16,0	20,4	16,7	22,2	21,7	23,5
5	2001—2500	5,5	6,1	8,1	9,1	6,7	10,6	10,9	16,8
6	2501—5001	3,9	4,9	7,2	8,3	5,1	10,0	10,3	18,3
		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Przedstawiony rozkład zatrudnionych według grup zarobkowych nie narusza w niczym stwierdzonych w naszych rozważaniach tendencji rozwojowych struktury płac. Na szczególne podkreślenie zasługują zmiany, jakie miały miejsce w strukturze płac pracowników umysłowych zatrudnionych w przemyśle uspołecznionym we wrześniu 1957 r.

Tendencje rozwojowe struktury płac, jakie przedstawiliśmy na podstawie przeprowadzonej analizy, są powszechne i dotyczą wszystkich zatrudnionych w przemyśle uspołecznionym.

3. *Zróżnicowanie płac, a kwalifikacje.* Płaca najniższa stanowi problem, wokół którego koncentruje się w ostatnim czasie uwaga zarówno czynników kierujących życiem gospodarczym, jak również społeczeństwa⁶. W naszej rzeczywistości społeczno-gospodarczej jest to co najmniej w równym stopniu zagadnienie natury politycznej, jak i socjalnej. Nic więc dziwnego, że w tej sprawie istnieją różnice poglądów oraz różne propozycje w zakresie ewentualnego jej rozwiązania. Niemniej cokolwiek na ten temat (powiedziano, to jedno wydaje się bezsporne, że zagadnienie jest nader złożone i rozwiązanie jego wymaga gruntownych badań przede wszystkim w zakresie kształtowania się kosztów utrzymania rozmaitych

⁶ Z. Marecka, *Placa w gospodarce socjalistycznej w: Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu*, Warszawa 1958, s. 375.

grup społeczeństwa. Z drugiej natomiast strony wydaje się zgoła oczywiste, że w stosunkach społeczno-gospodarczych, w których zakłada się eliminację wszelkiego wyzysku, a więc gdzie praca stanowi o udziale w konsumpcji, płaca jako ekwiwalent za pracę nawet prostą (nisko kwalifikowaną) powinna zapewnić konsumpcję w zakresie koniecznego minimum.

Dla ilustracji tej problematyki sporządzono tabelę 14, która przedstawia materiał statystyczny zawarty w opisanych już tablicach, z uwzględnieniem specjalnie dla tego celu dobranych przedziałów klasowych. W analizie naszej zagadnienie płacy najniższej rozpatrujemy w dwóch płaszczyznach tj. do 500 zł i od 500—1500 zł. Do takiego postawienia sprawy skłania nas przekonanie, że płaca do 500 zł jest bezspornie najniższym wynagrodzeniem za pracę w naszych warunkach. Ponieważ natomiast ustalenie płacy najniższej jest ciągle jeszcze kwestią sporną, w związku z tym zakładamy, że płaca ta znajduje się w przedziale klasowym 500—1500 zł. Inaczej rozwiązał to zagadnienie M. Nasiłkowski, który przyjął płacę do 800 zł jako najniższą⁷. Płace ponad 3000 zł uważamy jako najwyższe.

Tendencje rozwojowe wynikające z analizy tabeli 14 są aż nadto widoczne. Można na podstawie tak ugrupowanego materiału statystycznego stwierdzić, że odsetek zarabiających do 500 złotych maleje w sposób zdecydowany. Niemniej jednak w poszczególnych pionach organizacyjnych przemysłu spółdzielczego jest on jeszcze znaczny, przy czym widoczna jest zdecydowana przewaga udziału odsetka pracowników fizycznych. Brak danych nie pozwala porównać odpowiednich wskaźników dla przemysłu spółdzielczości pracy w 1958 r. z danymi odpowiadającymi przemysłowi państwowemu (kluczowemu) oraz z danymi dla całej gospodarki narodowej za ten sam rok. W każdym razie wyliczone odsetki są wyraźnie niekorzystne dla przemysłu spółdzielczego.

Podobnie przedstawia się zagadnienie w odniesieniu do danych ilustrujących udział zatrudnionych w przedziale klasowym 500—1500 złotych.

W płacach najwyższych na przestrzeni lat 1956—1958 miał miejsce wzrost udziału zatrudnionych, przy czym w przemyśle spółdzielczym ten wzrost jest większy, w zestawieniu z drobnym prze-

⁷ Par. M. Nasiłowski, op. cit., s. 590. Płace najniższe dla 1956 r. ustalono w przeliczeniu na jednostkę konsumpcyjną w granicach 347—700 zł. Patrz „Życie Gospodarcze” 1956, nr 11, 12, 13.

Struktura zatrudnienia w przemyśle państwowym i spółdzielczym
wg płac najniższych i najwyższych

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba zatrudnionych zarabiających														
		do 50 złotych						500—1500 złotych						ponad 3000 złotych		
		1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958			
1	Gospodarka uspołeczniona	r 3,3 f 4,6 u 0,9	— 3,4 0,8	— — —	72,4 66,1 72,6	— 65,3 61,4	— — —	1,9 1,7 2,4	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —			
2	Przemysł uspołeczniiony	r — f 2,4 u 0,3	— — 1,6 0,2	— — —	— — 69,1 56,9	— — 55,5 38,2	— — —	— — 2,4 5,2	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —			
3	Przemysł drobny państwowy	r 1,2 f 1,3 u 0,1	1,5 1,8 0,1	0,8 0,9 0,1	72,9 74,6 64,1	62,1 65,5 45,6	53,1 57,9 32,0	0,7 0,7 0,8	2,0 1,7 4,0	2,8 2,5 4,1	— — —	— — —	— — —			
4	Przemysł spółdzielczości pracy	r 10,6 f 12,2 u 1,2	7,3 8,3 0,9	4,7 5,6 0,5	70,4 65,1 77,3	58,8 61,8 40,8	48,5 53,1 25,2	1,1 1,2 0,3	2,7 2,5 4,0	5,4 4,9 7,4	— — —	— — —	— — —			
	a) przemysł WZSP	r 11,6 f 13,3 u 1,3	8,0 9,3 0,9	5,2 6,1 0,5	71,0 69,9 78,5	60,0 62,8 43,8	50,9 55,4 27,9	0,9 1,0 0,2	2,3 2,2 3,0	4,5 4,2 6,2	— — —	— — —	— — —			
	b) przemysł KZSP	r 4,7 f 5,5 u 0,6	3,1 3,5 0,6	3,0 3,5 0,1	67,2 66,4 71,5	52,3 56,6 23,9	39,6 44,2 15,3	1,7 1,9 1,0	4,4 3,6 9,7	8,6 7,8 12,4	— — —	— — —	— — —			

Objaśnienie: r=razem, f=pracownicy fizyczni, u=pracownicy umysłowi.

mysłem państwowym. Charakterystyczne jest również i to, że udział pracowników umysłowych w płacach najwyższych jest większy niż pracowników fizycznych.

Tabela 15

Pracownicy zatrudnieni w CZSP według posiadanego wykształcenia

Lp.	Wykształcenie*	Pracownicy	
		fizyczni	umysłowi
1	Z wykształceniem wyższym	0,1	8,4
2	Z wykształceniem średnim (ogólno-kształcącym/matura)	0,7	22,5
3	Z wykształceniem średnim zawodowym (II stopnia)	0,9	15,1
4	Z nieukończoną szkołą ogólno-kształcącą	1,7	17,5
5	Z zasadniczym wykształceniem zawodowym	9,6	10,2
6	Z zasadniczym wykształceniem podstawowym (7 klas ukończonych)	56,1	24,5
7	Z wykształceniem podstawowym nieukończonym	30,9	1,8
Ogółem		100,0	100,0

* Zestawienie na podstawie danych Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy sporządzonych na dzień 31 X 1958 r.

Tabela 16

Pracownicy zatrudnieni w CZSP według połączonych grup zarobkowych

Lp.	Zarobki *	Pracownicy	
		fizyczni	umysłowi
1	3001—5000 i więcej	5,0	7,4
2	2001—3000	16,0	33,1
3	1501—2000	20,3	33,8
4	1201—1500	16,8	15,9
5	1001—1200	12,6	15,4
6	801—1000	11,3	2,5
7	do 500 i 501— 800	18,0	1,9
Ogółem		100,0	100,0

* Dane odnośnie do zarobków dotyczą stanu na dzień 30 IX 1958 r.

Przedstawione liczby uzasadniają również wniosek ogólny odnośnie do względnej poprawy sytuacji materialnej pracowników produkcyjnych. Zmiany w zarobkach pracowników produkcyjnych w kierunku ich względnego wzrostu są zależne od osiągnięć w dziedzinie wydajności pracy i stopnia przekroczenia norm.

Nie bez znaczenia dla naszej analizy wydaje się być rola kwalifikacji we wzroście zarobków zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy. Zagadnienie to wymaga specjalnych badań i dlatego ograniczymy się do jak najbardziej ogólnego zilustrowania poruszonych kwestii. Interesujące zagadnienie przedstawiają w tym celu zestawione tabele 15 i 16.

Z danych zawartych w tych tabelach wynika, że odsetek zatrudnionych przypadający na poszczególne grupy zarobkowe i wykształcenia jest bardzo różny. Dotyczy to zarówno pracowników umysłowych, jak i fizycznych. Brak powiązania między poszczególnymi grupami zatrudnionych i ich zarobkami oraz wykształceniem wynika oczywiście z treści tabel. Niemniej jednak dla celów ogólnej ilustracji zagadnienia oraz dla podkreślenia konieczności badań w tym zakresie zawarty w nich materiał statystyczny wydaje się charakterystyczny. Nienormalne jest na przykład występowanie w grupie pracowników fizycznych znacznego odsetka (1,7) zatrudnionych z wykształceniem średnim i wyższym.

O zróżnicowaniu płac mogą świadczyć również średnie płace poszczególnych kategorii pracowników grupy przemysłowej. Odpowiednie dane statystyczne przedstawia tabela 17.

Tabela 17

Średnie płace pracowników grupy przemysłowej zatrudnionych w CZSP w III kwartale 1958 r.*

Wyszczególnienie	Pracownicy grupy przemysłowej ogółem	W tym		
		robotnicy	inżyniersko-techniczni	administracyjno-biurowi
Ogółem CZSP	1411	1354	2336	1747

* Zestawiono na podstawie danych Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy.

Zdajemy sobie sprawę, że przedstawione wielkości mają charakter logiczno-konstrukcyjny. Wynika to z potrzeb naszej analizy. Istota bowiem średniej płacy wiąże się ze sposobem wyliczenia,

zakładającego, że wszyscy pracownicy zatrudnieni w danym okresie byli wynagradzani na jednakowym poziomie. Tymczasem wartość płacy średniej zależy od struktury płac i od struktury zatrudnienia. Średnia płaca zatem odzwierciedla bądź zmiany w strukturze płac, bądź zmiany w strukturze zatrudnienia w danym okresie⁸. Zdając sobie sprawę z istoty średniej płacy, będziemy się nią posługiwać dla zorientowania się, o ile średnia ta, jako wielkość odzwierciedlająca w swoisty sposób stan faktyczny, zabezpiecza warunki bytu zatrudnionych.

W tym celu wykorzystamy również wyniki badań Głównego Urzędu Statystycznego⁹.

Z danych tych wynika, że przeciętny miesięczny przychód na osobę w gospodarstwie domowym pracownika zatrudnionego w przemyśle wynosił w 1958 r. 3161,4 zł¹⁰. Z otrzymanego przychodu 46,4% to wydatki na środki żywności, co stanowi 1699,8 zł¹¹. Jeśli wyniki naszych obliczeń zestawimy z danymi zawartymi w tabeli 17, to okaże się, że jedynie średnia płaca pracowników inżynierjno-technicznych i administracyjno-biurowych jest wyższa od kwoty, jaką wydaje przeciętnie rocznie na żywność pracownik zatrudniony w przemyśle. Natomiast średnia płaca robotnika i pracownika grupy przemysłowej w spółdzielczości pracy jest niższa i stanowi zaledwie 79,6% (tj. 1354 zł) i 83,1% (tj. 1411 zł). Gdyby natomiast przeciętne wydatki na żywność pracownika zatrudnionego w przemyśle porównać z danymi zawartymi w tabeli 6, to okaże się, że tylko przedział klasowy 14 odpowiada tej grupie.

Nieco inaczej przedstawia się ten problem, jeśli go zestawimy z odpowiednimi wynikami, przyjmując za podstawę naszych obliczeń nie roczny przychód brutto, lecz zarobek z pracy głównej badanego pracownika. Okazuje się wówczas, że przeciętny miesięczny dochód z pracy (zarobek z pracy głównej) pracownika zatrudnionego w przemyśle wynosił w 1958 r. 1871,13 zł¹². Porównując otrzymany wynik

⁸ W. Krencik, op. cit., s. 24–25,

⁹ Biuletyn Statystyki Warunków Bytu 1959, nr 1, zes. 1: *Wyniki badań budżetów rodzinnych za rok 1958*.

¹⁰ Ibidem, tablica 11, s. 9. Sumę tę otrzymano mnożąc przychody brutto ogółem (11 175 zł) przez przeciętną liczbę osób w gospodarstwie domowym (3,40) i otrzymany iloczyn dzieląc przez 12.

¹¹ Ibidem, tablica 22, s. 18.

¹² Ibidem, tablica 11, s. 9. Sumę tę otrzymano mnożąc zarobek z pracy głównej (6604) przez przeciętną liczbę osób w gospodarstwie domowym (3,10) i otrzymany iloczyn dzieląc przez 12.

z danymi zawartymi w tablicy 17, dowiemy się, że średnie płace jedynie pracowników inżynieryjno-technicznych są wyższe i wynoszą 2336 zł miesięcznie. Natomiast średnia płaca robotnika zatrudnionego w przemyśle spółdzielczym w 1958 r. stanowiła 72,4% (tj. 1354), zaś pracownika administracyjno-biurowego 93,4% (tj. 1747 zł).

Przedstawione zagadnienie jest trudne. Istota jego sprowadza się do likwidacji rażących różnic między poszczególnymi grupami zatrudnionych. Wymaga ono czasu i stworzenia takich warunków dla wzrostu wydajności pracy, które umożliwią wprowadzenie systemu płac, gwarantującego społeczne minimum egzystencji.

4. Wnioski. Przedstawiona analiza struktury płac zatrudnionych według grup zarobkowych nasuwa wnioski dwójakiego rodzaju. Pierwsze z nich wynikają z charakteru przeprowadzonej analizy i dotyczą dynamiki struktury płac zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy. Inne natomiast stanowią o kierunku badań w dziedzinie płac, a szczególnie w zakresie kształtowania się ich struktury. Wydaje się, że konieczne w tej sprawie są badania prowadzone w przedsiębiorstwie. Na ich podstawie bowiem można niewątpliwie szczegółowo ustalić dysproporcje w poziomie płac między pracownikami niewykwalifikowanymi i wysoko kwalifikowanymi. Wobec jednolitych zasad organizacji wynagrodzenia w całej gospodarce narodowej, jedynie w poszczególnych przedsiębiorstwach lub gałęziach gospodarki natężenie tych dysproporcji może być rozmaite. Zagadnienie to ma pierwszorzędne znaczenie, jeżeli zważyć, że płaca obok innych funkcji powinna przede wszystkim pobudzać do wzrostu wydajności pracy.

Istniejąca natomiast aktualnie struktura płac zatrudnionych w przemyśle spółdzielczości pracy wykazuje tendencję ogólną polegającą na stałym przesuwaniu się odsetka zatrudnionych w kierunku płac wyższych, co szczególnie wyraźnie występuje w odniesieniu do pracowników umysłowych. Obok tej tendencji istnieje szczególnie wyraźna rozpiętość między płacami najniższymi i najwyższymi, szczególnie w odniesieniu do pracowników fizycznych. Rozpiętość ta stanowi zjawisko specjalne, jeżeli skojarzymy ją z faktyczną rozpiętością w kwalifikacjach (por. tabelę 15 i 16). Wydaje się, że właśnie ten problem powinien stanowić przedmiot dokładnych badań w przedsiębiorstwie. O wyniku tych badań trudno przesądzać, niemniej z konieczności musiałyby one skoncentrować się na wypracowaniu zasad organizacji płac odpowiadających potrzebom procesu produkcyjnego.